МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 1/1 2024

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

ЖАСЛАР ҲӘМ БИЗНЕСТИ ҚОЛЛАП-ҚУЎАТЛАЎ ЖЫЛЫ

2024 год
"Год поддержки
молодёжи и бизнеса"

ISSN 2181-7138

МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

1/1-сан

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды. №01-044-санлы гуўалық берилген.

Нөкис

1/1-сан *2024*

март

Шөлкемлестириўшилер:

Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў Министрлиги, ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ
Сапардурды АБАЕВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ
ХАЙРУЛЛА АЛЯМИНОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Интизар АБДИРИМОВА
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Марифжон АХМЕДОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Ботир БОЙМЕТОВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Шахло БОТИРОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Шохида ИСТАМОВА
Умида ИБРАГИМОВА
Лола ИСРОИЛОВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Захия НАРИМБЕТОВА
Хушбоқ НОРБЎТАЕВ
Улфат МАҲКАМОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Сафо МАТЧОН
Шукурилло МАРДОНОВ
Камаладин МАТЯКУБОВ
Раъно ОРИПОВА
Бахтиёр РАХИМОВ
Фурқат РАЖАБОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Дилшода САПАРБАЕВА
Феруза САПАЕВА
Зайниддин САНАҚУЛОВ
Қаҳҳор ТУРСУНОВ
Амина ТЕМИРБЕКОВА
Нурзода ТОШЕВА
Куанишбек ТУРЕКЕЕВ
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Вохид КАРАЕВ
Гулмира ҚАРЛЫБАЕВА
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Гавхар ЭШЧАНОВА
Қонысбай ЮСУПОВ

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

Paxratdinova R. A. Kelbetliklerdi oqítíw usíllarí ... 7
Ruzmetova D.A. Zamonaviy xoriliy til o'qitish muammolari ... 13
Ботирова Ш.И. Лирик композицияда модерн шеър табиати талқини ... 21
Мирзалиева Д.Б. Использование информационно-коммуникационных технологий при обучении переводу ... 24
Kholiyorov B. Teaching english for specific purposes through agricultural domain in Uzbekistan ... 31

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Ametova G.E. Ximiyani oqitiwda oqíwshílardíń qiziǵiwin qáliplestiriw metodikasi ... 47
Бердиева Г. Шахсда қадриятли мулоқот маданиятини шакллантиришга доир хорижий тажрибалар таҳлили ... 53
Ibraymov A .Ye. Raqamlashtirish sharoitida masofaviy va aralash o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari ... 60
Mirzaxmatov B.B. Noaniqlik sharoitida qaror qabul qilishning psixologik mexanizmlari: boshqaruv qarorlari misolida ... 66
Ботиров Ҳ.Х. Таълим соҳасида рақобатбардошликка эришиш учун таълим муассасасининг стратегиялари ... 70
Mirzaxmatov B.B. Noaniqlik sharoitida qaror qabul qilishning psixologik mexanizmlariga ilmiy yondashuvlarning o`ziga xosligi ... 78
Urinbayev S.Q. Talabalar motivatsiyasini oshirishda raqamli ta'lim resurslarining matematikani o'qitish jarayoniga integratsiyasi ... 82
Uteuliyev J. N. Pedagog-tarbiyachining axborot kompetentligini shakllantirish va rivojlantirishning yondashuvlari ... 86
Urinbayev S.Q. Matematikani o'qitishda raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda kreativlikni oshirish masalalari ... 90
Xujayarova N.S. Talabalarda individual talim traektoriyasi asosida kreativ fikrlash ... 95
Kurbanova A.O'., Bo'riyeva F.B. Umumta'lim maktablarining ijtimoiy-madaniy va ma'rifiy sohasi pedagogik fenomen sifatida ... 99
Адизова С.Ю. Талабаларни юқори технологик корхоналарда касбий фаолиятга тайёрлаш бўйича тажриба - синов натижалари ... 104
Davletmuratova E. O'quvchi yoshlarni vatanparvarlik tuygusini tarbiyalashda xalq pedagogikasining ahamiyati ... 111
Shodmonova Z.B. Ijtimoiy pedagogik faoliyatga ta'sir etuvchi omillar ... 115
Саломова Р.В. Информатика ўқитувчиларида узлуксиз касбий тайёргарликни комплекс ривожлантиришнинг методик тизимини такомиллаштириш ... 120
Ovxunov I.A. Bo'lajak o'qituvchilarda virtual borliqqa mas'uliyatli munosabatni rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari ... 126
Rahimova M.A. O'quvchilarda empatiyani shakllantirish usullari ... 136
Arslanova M.M. Inklyuziv ta'lim sharoitida pedagoglarning kasbiy-pedagogik konpetensiyalarini rivojlantirish masalalari ... 142
Бердиева Г. Ўқувчиларда қадриятли мулоқот маданиятини шакллантириш шакли ва усуллари ҳамда технологияси ... 148
Muratova Sh. Shaxs tipologiyalari: Xeymans - Lesenn tipologiyasi va Sheldonning

konstitutsional farqlar psixologiyasi ... 154
Raximov B.X. Bo'lajak o'qituvchilarda ilmiy tadqiqotchilikka oid intellektni rivojlantirishning psixologik omillar ... 164
Ражабова Л.Р. Ижтимоий педагогик таълимни дифференциал ёндашув асосида ташкил этиш йўллари ... 173
Ro'zieva Z.S. Pedagog kasbiy kompetentligi va emotsional jarayonlarining ijtimoiy psixologik xususiyatlari ... 179
Yusupova Z. Z. Pedagogik jamoadagi shaxslararo munosabatlar ... 186
Murodova Z., Qurbonova G. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim barkamollik sifatlarini shakllantirish omili ... 194
Қодиров Н.Э. Индивидуал ёндашув асосида талабаларнинг лойиҳалаш-конструкторлик компетенцияларини ривожлантириш - педагогик муаммо сифатида ... 198
Нуриддинов Ш.Ш. Муҳандислик йўналиши талабаларини инновацион ёндашув асосида касбий компетентлигини ривожлантиришнинг педагогик-психологик хусусиятлари ... 205
Isabayeva M.M., Toshpulatova D.S. O'quvchilarda kreativ faoliyatini rivojlantirish funkciyalari ... 210
Boboqulova D.M. O'quvchilarda tadbirkorlik mexanizmini rivojlantirishda ota-ona va o'qituvchi boshqaruvidagi hamkorlik ... 215
Расулов А.Н. Таълим кластери асосида "Иқтисодий билим асослари" фанини ўқитишнинг услубий-дидактик имкониятларини яратиш масалалари ... 225
Botirova M.B. O`yin texnologiyalari orqali matematika darslariga qiziqishni orttirish metodologiyasi ... 231
Ximmataliyev D.O., Xakimova S.X. Bo'lajak muhandislarning innovasion yondashuv asosida tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantirish mazmuni va pedagogik shart-sharoitlari ... 235
Химматалиев Д.О., Толибаева Э. А. Баркамол авлодни тарбиялашда мактаб, оила, маҳалла ва ҳокимликлар ҳамкорлигини таъминлаш асослари ... 240
Суяров А.М. Модернизациялашган таълим шароитида мактаб дарсларининг кластерли интизомий омилларини такомиллаштириш йўналишидаги функционал вазифалар ... 245
Нуриллаев Ф.Т. Бўлажак ўқитувчиларнинг ижтимоий-касбий масъулият ҳиссини ривожлантириш ... 249
Miraxmedov F .T. Bo`lajak jismoniy madaniyat oqituvchilarida vatanparvarlik kompetentligini takomillashtirishning integrativ-pedagogik xususiyatlari ... 254
Qodirov X.O. Bo'lajak AKT soxasi mutaxasislarida kasbiy-ijodiy kompetensiyalarni rivojlantirish pedagogik muammolari ... 259
Allambergenov A.A. O'qituvchilarni zamonaviy dasturlar asosida o'qitishni takomillashtirishga oid xorijiy tajribalar va ularni ommalashtirish ... 266
Shanazarova Sh.I. Ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanish omillari va xavflari ... 272
Шарипова Д. Дж., Шукуров Н.Р., Иброҳимов И.Б. Автотранспорт воситалари ҳайдовчиларини тайёрлашда хорижий давлатлар тажрибаси ... 278
Botirova M.B. Noan`anaviy innovatsion o'yin texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning matematikaga qiziqishini rivojlantiruvchi vosita sifatida ... 284
Комилова Ф.М. Современное образование и педагогико-психологическое гармония консилиума ... 289
Турумбетова З. Сравнительная характеристика систем образования США, Германии и Японии ... 294
Ташева С.Р. Ключевые понятия в менеджменте совместных образовательных программ ... 300
Камилова С.А. Факторы и пути повышения инвестиционной активности на фондовом рынке ... 304

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲӘМ РУЎХЫЙЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Yo'ldasheva M.R. Qo'qon qog'ozi qayta tiklandi 309
Раҳбаров У.Р. Ўқувчилар онгида жамият мафкурасининг миллий ўзликни англаш жараёнига таъсир этишнинг педагогик омиллари 314
Xodjayeva D.Yu. Axborot xurujlariga qarshi yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish 319

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Mamajonov X.A. Fizika fanini o'qitishning samaradorligini oshirish jarayonlari 326
Delov T.E. Milliy virtual akademiya tizimining (vacademia.uz) imkoniyatlaridan foydalangan holda virtual o'quv jarayonini tashkil qilish 333
Исматуллаева Х.З. Биоповреждения и износ тканей 342
Yusupova Z.Z. Methods that motivate students on online learning platforms 349

БАСЛАЎЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Murodova F.G'. Maktabgacha katta yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda ertak va maqollarning ahamiyati 361
Toshova Sh.T. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish va atrof muhitni muhofaza qilish ko'nikmalarini shakllantirish 367
Olimov S. A. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida innovatsion metodik ta'minotni tashkil etish va boshqarish imkoniyatlari 376
Хакимов А. Мактабгача таълим соҳасида давлат-хусусий шериклик лойиҳаларининг зарурати ва ўзига хос хусусиятлари 384
Karimova M.B. Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarining malaka oshirish jarayonida liderlik ko`nikmalarini takomillashtirish dolzarb ijtimoiy pedagogik muammmo sifatida 388
Исмоилова Ю.Т. Бўлажак тарбиячиларда илмий-касбий ижодкорликни ривожлантиришнинг таркибий қисмлари 396
Turdiyeva R.K. Umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijodiy fikrlashga o'rgatish usullari va unga ta'sir etuvchi omillar 403
Beknayeva Sh.V. Maktabgacha ta'limda personalni boshqarish va rivojlantirish 409
Daminova G.Sh. Maktabgacha ta'lim boshqaruvchilarida boshqaruv xususiyatlarini shakllantirishga xizmat qiluvchi samarali usullar 413
Murodova Z., Tursunova S. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy madaniyatini shakllantirish dolzarb muammo sifatida 419
Kalmuratov T. N. Davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini boshqarish funksiyalari 423
Bozorova Z. Bola shaxsini rivojlantirish va axloqiy tarbiya 428
Sharipova G.S. Boshlang'ich ta'limda ta'lim va tarbiya sohasidagi amalga oshirilgan va oshirilayotgan islohatlar 435
Qarshiboyeva X.K. Boshlang`ich sinflarda innovatsion ta`limni qo`llashning zaruriyati 441
Qarshiboyeva X.K. Boshlang'ich sinflarda faol o'qitishning innovatsion usullari: nazariyadan amaliyotga 445
Валиева Ф.Р. Современные стратегии управления в дошкольном образовании: от теории к реализации 449
Asiljonova Sh.D. Teaching productive language skills to preschoolers 458

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Abduazimov F. Cholg'u ijrochiligida repertuar tanlashdagi pedagogik talablar 464

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲӘМ СПОРТ

Toshpo‘latov E.B. Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida harakatli o‘yinlarni tashkil etish mazmunini klasterli yondashuvlar asosida takomillashtirish 469
Bolbekov E. A. Talabalarning sog‘lom turmush tarzi mazmunini kreativ yondashuvlar asosida takomillashtirish 473
Yakupbaev A. Jismoniy tarbiya darslarda o‘quvchilarni harakatli oyinlarga o‘rgatishning dastlapki psixopedagogik mohiyati 479
Якупбаев А.А. Жаҳон ва Ўзбекстон чемпионларида эркин кураш спорт тури бўйича мусобақа даврида партер ҳолатидаги техник усулларнинг таҳлили 483
Zayniddinov T.B. Zamonaviy yondashuvlar asosida bo‘lajak jismoniy madaniyat o‘qituvchilarning vatanparvarlik kompetentligini takomillashtirish 488
Quvondiqov S.S. Bo‘lajak jismoniy madaniyat o‘qituvchilarining shaxsiy xususiyatlari 493
Орзиев А. А. Тенденция развития традиционного вида спорта кураш и его значимость в воспитание молодёжей 498
Спатаев Б.П. Усовершенствование физических качеству будущих учителей физического воспитания на основе инновационных подходов 502
Mambetkasimova Q. Exercises to develop athletic qualities of the athlete 508

ТАЪЛИМ КЛАСТЕРИ АСОСИДА "ИҚТИСОДИЙ БИЛИМ АСОСЛАРИ" ФАНИНИ ЎҚИТИШНИНГ УСЛУБИЙ-ДИДАКТИК ИМКОНИЯТЛАРИНИ ЯРАТИШ МАСАЛАЛАРИ

Расулов А.Н.
Чирчиқ давлат педагогика университети "Мактаб менежменти" кафедраси в.б.доценти, п.ф.ф.д. (PhD)

Таянч сўзлар: таълим кластери, таълим ва тарбия, иқтисодиёт, бизнес, таълим ресурслари, синергетик самара, инновация, рақобат, лойиҳалаш, эволюция, инновацион тармоқлар, бозор механизми, концентрация, иқтисодий самарадорлик, тармоқлараро интеграция, солиқ.

Ключевые слова: образовательный кластер, образование и обучение, экономика, бизнес, образовательные ресурсы, синергетический эффект, инновации, конкуренция, проектирование, эволюция, инновационные сети, рыночный механизм, концептуализация, экономическая эффективность, межотраслевая интеграция, налог.

Key words: educational cluster, education and training, economy, business, educational resources, synergistic effect, innovation, competition, design, evolution, innovative networks, market mechanism, conceptualization, economic efficiency, inter-sectoral integration, tax.

Янги Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётда ва таълимда инновацияларга бўлган эҳтиёжларни рағбатлантириш, илмий тадқиқотларни шакллантириш, барқарор илмий-ишлаб чиқариш корпоратив алоқалари, инновацион тармоқлар ва кластерларни шакллантириш учун етарли шарт-шароитлар яратиш ҳисобланади.

Президентимиз Шавкат Миромонович Мирзиёев мактаб таълими тизимини ислоҳ қилиш бўйича мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар аввало таълим тизимидан, мактаб, тарбия масаласидан бошланганини курамиз. Чунки мактабни ўзгартирмасдан туриб, одамни, жамиятни ўзгартириб бўлмайди. Таълим ва тарбиянинг асоси, пойдевори бу - мактаб. Мактабни мактаб қиладиган куч эса ўқитувчилардир.

Юқоридаги фикрлардан келиб чиқиб, ушбу тадқиқот доирасида таълим кластерини ҳудудий асосда бирлашган ва бир-бири билан ўзаро ҳамкорликдаги ўзаро алоқадор муассасалари мажмуи сифатида тушунамиз.

Нанотехнологиялар бўйича луғатда “Таълим кластери – фан-технология-бизнес инновацион занжирида ҳамда занжир ичида горизонтал алоқаларга асосланган таълим ва мустақил таълим олиш тизимидир. Кластер яратишнинг стратегик мақсади таълим соҳасида минтақанинг рақобатбардошлигини оширишдан иборатдир деган таъриф келтирилган”. Таълим кластерининг ишлаш тамойиллари иқтисодиёт ва ижтимоий соҳа билан ўзаро алоқадор ягона ўқув, илмий ва инновацион жараёнлардан иборат узлуксиз таълим жараёни ва турли даражадаги таълим модулларини мувофиқлаштириш, унинг барча субъектлари ўртасидаги ўқув-методик, ташкилий, ахборот ва илмий ҳамкорликдан иборатдир.

Таълим кластерининг афзалликларини Э.Р.Скорнякова қуйидагича кўрсатади:

1. Таълим муассасаси учун янада тартибли тизим (кластер)га бирлашиш ўсиш нуқтаси бўлиб, унга бошқа ташкилотлар қўшила бошлайдилар.

2. Кластерни шакллантиришнинг асосий диққати ташкилотлар, кластер аъзоларининг яқин ҳамкорлигининг “фойдали” бозор механизми ҳисобланади.

3. Кластерни шакллантириш жараёни ресурслар ва технологиялар бўйича маълумотлар алмашинувига ҳамда шериклар ўртасидаги эҳтиёжларга асосланади. Кластернинг барча аъзолари учун эркин маълумот алмашинуви ва турли каналларга янгиликларни тез тарқатиш имконияти мавжуд.

4. Илмий-тадқиқот ташкилотлари билан инновациялар кластер ривожланишини белгиловчи муҳим омиллар ҳамда кластернинг алоқаларига асосланган хилма-хиллик ҳисобланади.

5. Кластер ичидаги турли соҳалардаги ҳамкорлар бирлашмаларнинг ички ресурслардан самарали фойдаланиш қобилияти муҳим аҳамиятга эга.

6. Кластер таълим тизимига етарли даражада сармоя жалб этишда ижобий рол ўйнайди.

Таълимда таклиф этилаётган янгиликларнинг мазмуни ва моҳиятини тушуниш учун “кластер” тушунчасини табиий-илмийдан гуманитар парадигмагача бўлган эволюциясини таҳлил қилиш зарур. Масалан, иқтисодиётда “кластер” тушунчаси умумий саъй-ҳаракатлар билан боғлиқ ёки бир-бирини тўлдирувчи товарларни ишлаб чиқарадиган ҳамда сотади-

ган ташкилотларнинг тармоқ ва географик ҳамкорлигини билдиради. Таълимдаги “кластер” бу - бир хил ўқув мақсадларини белгилаш ҳамда жамоавий таълим-тарбия фаолиятини амалга оширувчи касбий тайёргарлик даражаси ва мутахассислиги бўйича фарқланадиган турли хил таълим муассасалари бирлашмасидир.

Таълим кластерини ривожлантириш учун бизнес-дастурларни амалга ошириш, бизнес-дастурларни, фундаментал ишланмаларни ва ахборот коммуникация технологияларини лойиҳалашнинг замонавий тизимларини, уларни ишлаб чиқиш усулларини, шунингдек бизнес-дастурларни амалга ошириш учун зарур бўлган кадрларни тайёрлаш ва касбий қайта тайёрлашни боғлаш зарурати ўзаро бир-бири боғлиқ ҳисобланади. Таълим хизматларини кўрсатувчи иш берувчи, таълим кластерини асосий молиявий сармоя соҳасини аниқлаш имконини берувчи кўп томонлама амалий йўналтирилган билим, кўникма ва малакалар манбаи сифатида белгилайди. Таълим кластери ягона тизим сифатида ишлайди ҳамда унинг асосий вазифаси бизнес учун малакали кадрлар тайёрлашнинг кўп босқичли тизимини ташкил этиш ҳисобланади.

Шундай қилиб, амалга оширилган таҳлиллар таълим кластерининг қуйидаги дидактик имкониятлари ажратиб кўрсатиш имконини беради, улар:

– таълимнинг турли даражаларида олдиндан белгиланган таълим муассасаларининг таълим ресурслари ва имкониятларини ўзаро бир-бири билан бирлаштириш.
– турли ташкилотларнинг саъй-ҳаракатларини бирлаштириш асосида режалаштирилган сифатли таълимий натижага эришиш;
– муайян ўқув вазифаларини ҳал қилиш учун олдиндан белгиланган таълим муассасаларини йирик марказларда бирлаштириш;
– манфаатдор таълим фаолияти ташкилотлари ва субъектларининг ихтисослаштирилган тармоқлараро интеграцияси ҳамда ҳамкорлиги;

Бир нечта таълим муассасаларини таълим кластерига бирлаштириш асосида замонавий ташкилий шаклларни қўллаш соҳасидаги ҳамкорлик, масалан, таълимнинг турли даражалари, идоравий мансублиги ва турли йўналишдаги таълим муассасаларининг тармоқ ҳамкорлиги назарда тутилади. Шунингдек, тармоқ ҳамкорлигига асосланган кластерларни бирлаштириш таълим ресурсларини, таниқли мутахассисларни жалб қилиш, дидактик имкониятларни кўпайтириш, инновацион таъсир доираси ва тадқиқот фаолияти салоҳиятини ошириш имконини беради.

Инновацион нуқтаи назардан таълим кластерлари турли йўналишдаги таълим муассасаларининг фаолиятини асосий ўсиш нуқтаси ҳисобланади [116].

Чекланган ҳудудда жойлашган корхоналар ва ташкилотлар яъни кластер аъзолари мажмуи қуйидагилар билан тавсифланади: илмий-ишлаб чиқариш занжирида кластер иштирокчиларини бирлаштириш, ҳар бир корхонанинг юқори даражада концентрацияси туфайли иқтисодий самарадорлиги ва натижавийлигини оширишда ифодаланувчи синергетик самара, кластер аъзоларини мувофиқлаштириш ва фаолиятини бошқариш механизми.

Е.И.Соколованинг фикрига кўра, инновацион таълим кластери бир қатор илмий ва таълим муассасаларини маълум бир гуруҳга механик бирлаштириш эмас, балки уларнинг яқин ҳамкорлиги ва ўзаро боғлиқлигини кўрсатади. Бу кластернинг алоҳида қисмларини ва бутун кластерни сифат жиҳатидан ўзгаришига олиб келади, шу билан бирга янги сифатли маҳсулотни яратиш учун унинг ишлаши зарур.

“Кластер”, “таълим кластери”, “инновацион таълим кластери” каби тушунчаларининг таҳлили, ахборот-таълимий кластерининг таърифини шакллантириш имконини берди. Ахборот-таълимий кластер таълим муаммоларини ҳал қилиш ва замонавий таълим натижаларига эришиш учун таълим муассасасининг инновацион таълим фаолияти доирасида бирлашган таълим муассасалари, ижро этувчи ҳокимият органлари, илмий мактаблар, бизнес тузилмалари, жамоат ташкилотлари ва бошқалар каби ўзаро боғлиқ объектларни ўз ичига олган очиқ тармоқ тузилмасини англатади.

Ҳар бир жамиятнинг келажаги унинг ҳаётий зарурати ва ажралмас қисми бўлган таълим тизимининг қай даражада ривожланганлиги билан белгиланади. Мустақил тараққиёт йўлидан бораётган мамлакатимизнинг узлуксиз таълим тизимини ислоҳ қилиш ва такомиллаштириш, янги сифат босқичига кўтариш, унга илғор педагогик ва ахборот технологияларини жорий қилиш ҳамда таълим самарадорлигини ошириш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Умумтаълим мактаб ўкувчиларининг ҳозирги кун талабларидан келиб чиққан ҳолда, уларга солиқлар ва солиқ тўловлари тўғрисидаги билимларини ошириш, уларга солиқлар ҳақидаги дастлабки тушунчаларни бериш, ўсиб келаётган ёш авлодда солиқлар ва солиқ тўловларининг аҳамияти ва роли тўғрисидаги билимларни шакллантириш, солиқларнинг тарихи, тўлаш тартиблари, моҳияти, солиқларни халқ ва давлат фаровон-

лиги манбаи эканлиги ҳақидаги бошланғич билимларни шакллантириш мақсадида дарсдан ташқари вақтларида Солиқ тизими идоралари билан ҳамкорликда тадбирлар ва “Иқтисод ва солиқ сабоқлари” тўгаракларини ташкил этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Умумий ўрта таълим мактабларида “Иқтисодий билим асослари” фанини ўкитишда ахборот коммуникация ва илғор педагогик технологияларни татбиқ этган ҳолда билим бериш, дарснинг жонли тарзда, қизиқарли бўлиши, ўкувчиларнинг билимини оширишда асосий омиллардан бири бўлиб ҳисобланади.

“Иқтисодий билим асослари” фанининг ўзига хос ҳусусиятларидан бири шуки, у ўқувчиларни мустақил ҳаётга тайёрлайди, иқтисодий саводхониликларини юксалтириб, солиқларни ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида тўлаш кўникма ва малакаларини шакллантиради. Шунинг учун ҳам бугунги кунда иқтисодий таълимни амалга оширилишида таълим-тарбиянинг узвий ва узлуксизлиги катта аҳамият касб этади.

Ўрта мактабда иқтисодий таълим мақсад ва вазифалари “Иқтисодий билим асослари” фани бўйича стандартларни тузишда иқтисодий таълимнинг мақсадини белгилаб олиш зарурдир. Иқтисодий таълимнинг асосий мақсади-ўқувчининг иқтисодий фаолият субекти сифатида қаралган ҳолда ўқувчиларнинг келажакдаги ҳаёт қобилиятларини ошириш ва бунинг учун иқтисодий фаолият тузилишини органиш, ундаги ўзининг ўрнини ҳис этиш, замонавий иқтисодий ҳулқ-атвор нормаларини, иқтисодий маданиятни эгаллаш, замонавий иқтисодий фикрлашни шакллантириш, меҳнат воситаларига ва натижаларига тежамкорлик муносабатини тарбиялашдаш иборатдир. Иқтисодий таълим яна қуйидаги мақсадларга эришишига ҳам имконият яратади:

- халқимизнинг тарихий, интелектуал, маънавий ва иқтисодий меросини ўргатиш;
- ватанпарварлик, миллий ғурурни таркиб топтириш, ривожлантириш, иқтисодиёт илми ривожида хисса қўшган қомусий олимларимиз илмий меросидан хабардор қилиш;
- ўқувчиларнинг иқтисодий саводхонлигини ошириш;
- ўқувчиларда бозор иқтисодиёти талабларидан келиб чиқиб, янги иқтисодий маданият ва тафаккурни шакллантириш;
- замонавий иқтисодий билим асослари ва тадбиркорлик асосларини сингдириш;

– Республикамизнинг иқтисодий салоҳияти, олиб борилаётган иқтисодий сиёсат асослари, бозор иқтисодиётида ўтиш тамийиллари билан таништириш;
– ўқувчиларга янги вужудга келган иқтисодий шарт-шароитлар асосида яшаш ва фаолият кўрсатиш учун зарур бўлган энг зарур иқтисодий билим ва малакаларни бериш;
– ўқувчиларни жамият тараққиётида бўлаётган ўзгаришларнинг иқтисодий моҳиятини англаш, таҳлил қилиш, фикр юритиш ва ўз муносабатини билдириш, иқтисодиёт билан боғлиқ бўлган муаяян хаётий вазифаларидан энг муқобил ечим топа билишга ўргатиш.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018-йил 14-августдаги “Ёшларни маънавий-ахлоқий ва жисмоний баркамол этиб тарбиялаш, уларга таълим-тарбия бериш тизимини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3907-сонли қарори

2. Муҳамедов Ғ.И. Педагогик таълим инновацион кластери: эҳтиёж, зарурат, натижа // “Халқ сўзи” 15 февраль 2019 йил. http://xs.uz/uzkr/post.

3. Пўлатов Ш.П. Таълим менежменти ёхуд таълим муассасасини илмий-методик бошқаришга инновацион ёндашув. «Yosh kuch», 2022; 736 б.

4. Ходжамқулов У.Н. Педагогик таълим инновацион кластерининг илмий-назарий асослари // педагогика фанлари доктори дис.. – Чирчиқ, 2020. - 270 б.

5. Хамдамова Г.А. ва бошқарлар. Инновацион менежмент. Ўқув қўлланма. “Иқти-сод-молия”, 2018 йил, -362 б.

6. Файзуллаева Н. Таълим менежменти ва иқтисодиёти. -Т.: Фан ва технология, 2012.

7. Бобоқулов С. Ўқувчиларда иқтисодий саводхонликни шакллантириш методикаси // п.ф.н. дис… .-Т., 2007.-83б.

8. Набиев Ғ.А. Умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг иқтисодий муносабатларга киришиш кўникмаларини ривожлантириш технологиялари (“Иқтисодий билим асослари” фани мисолида) // п.ф.ф.д. (PhD) дис. авто. –Наманган. -2021.-51 б.

9. Rasulov A.N. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida zamonaviy ta’lim klassteri sharoitida iqtisodiyot bilim asoslari fani o‘qitishning zarurligi. //“Xalq ta’limi” №2 2022 yil. 10-12 b.

РЕЗЮМЕ

Мақолада таълим кластери асосида “Иқтисодий билим асослари” фанини ўқитишнинг услубий-дидактик имкониятларини яратиш ҳамда педагогик шарт-шароитлари тўғрисида фикр юритилиб, тавсиялар берилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается создание методических и дидактических возможностей и педагогических условий преподавания «Основ экономических знаний» на базе образовательного кластера и даются рекомендации.

SUMMARY

The article discusses the creation of methodological and didactic opportunities and pedagogical conditions for teaching «Basics of Economic Knowledge» based on the educational cluster and gives recommendations.